

Noam Chomsky: Ei-niin-postmodernia mediakritiikkiä

(Kuva: Päivi Sonninen)

Yhdysvaltalainen kielitieteilijä ja yhteiskuntakriitikko Noam Chomsky Massachusetts Institute of Technologysta MIT:sta vieraili Tampereella huhtikuun loppupuolella. Chomsky osallistui vuotuisiin American Studies -päiviin, joissa hänelle oli varattu avajaisistunnon tunnin mittainen Keynote Address. Lisäksi hän puhui Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen järjestämässä kansainvälisessä seminaarissa mediaetiikasta ja mediakritiikistä. Chomsky vastaili myös opiskelijoiden kysymyksiin yliopiston ylioppilaskunnan ja paikallisen Sadankomitean järjestämässä illanvietossa.

Vierailu oli maineikkaan tutkijan ensimmäinen käynti Suomessa, jonne hän saapui suoraan Bostonista. Täältä hän jatkoi Vanhan Maailman kiertomatkaansa Irlantiin, Pohjois-Irlantiin, Italiaan ja Egyptiin, jossa hän luennoi puolentoista viikon ajan Kairon amerikkalaisessa yliopistossa.

Selostan tässä artikkelissa ensin niitä ajatuksia, joita Chomsky täällä Suomessa halusi kuulijoilleen välittää. Sen jälkeen yritän sijoittaa ne osaksi hänen nooneen suuntaan haarautuvaa työtään, jonka eri osien sisäinen yhteenkuuluvuus ei ole mitenkään ilmiselvää. Tämä taas johtuu käsittäkseni juuri siitä,

mikä tekee Chomskysta mielenkiintoisen ja tärkeän ajattelijan, nimittäin hänen tavastaan katsella asioita uusista ja yllättävistä näkökulmista.

Intellektuaalinen kulttuuri

Amerikan tutkimuksen päivien puheenvuoron otsikkona oli "The United States in the Not-So-New World Order." Professori Kaarle Nordenstrengin organisoimassa mediaetiikka ja mediakritiikki -seminaarissa Chomsky taas esiintyi mediakritiikin veteraanina.

Molemmat puheenvuorot sisälsivät samat perusainekset. Ne käsitelivät itse

asiassa yhtä kaiken kattavaa teemaa, sitä, mitä Chomsky kutsuu "intellektuaalisen kulttuurin kritiikiksi" sellaisena kuin tämä kulttuuri ilmenee länsimaisissa demokratioissa ja ennen kaikkea Chomskyn kotimaassa Yhdysvalloissa.

Kyseessä on sekä suppeampi että laajempi käsite kuin mediakritiikki. Mediakritiikkiä suppeampaa tämä intellektuaalisen kulttuurin kritiikki on siinä mielessä, että Chomsky tuskin lainkaan arvioi kansanomaisia tiedotusvälineitä¹, ja viihteeseen hän ei puutu koskaan. Laatu-lehdet, ennen kaikkea *New York Times* ja *Washington Post* ovat niitä tiedotusvälineitä, jotka antavat kriitikollemme eniten työtä. Joskus myös suurten TV-yhtiöiden pääuutiset herättävät hänen kiinnostustaan².

Varsinaisen mediakritiikin ulkopuolelle Chomsky taas astuu kommentoimissaan — lähes aina äärimmäisen purevasti — yhteiskunta- ja valtiotieteellisiä teoksia sekä artikkeleita sellaisissa lehdissä kuin *New York Review of Books*, *Foreign Affairs* jne. Chomskyn erityisen kritiikin kohteena on se osa kulttuurista, joka saavuttaa ehkä parikymmentä prosenttia väestöstä, sen koulutuksen ja Chomskyn mielestä indoktrinoidun osan.

Intellektuaalisen kulttuurin kriittisen arvioinnin hengessä Chomsky myös puhui Tampereella Yhdysvalloista "ei-niin-uudessa maailmanjärjestyksessä". Hän sanoi, että silmiinpistävin piirre Lännen moraalisisessa ja intellektuaalisessa ilmapiiressä tällä hetkellä on triumfalismi, voitonvarmuus.

Olemme selviytyneet voittajina taistelusta, jossa vastakkain olivat absoluuttinen paha ja se, mikä viime kädessä edustaa hyvää.

Kenelle tästä kuuluu kunnia? Ennen kaikkea Ronald Reaganin ja George Bushin republikaanisille hallituksille, jotka koko 1980-luvun ja kuluvan vuosikymmenen alun johtivat Yhdysvaltoja niin sanotusta toisesta kylmästä sodasta "Neuvosto"-liiton ja "kommunismien" romahtamiseen.

Chomsky siteerasi *Washington Postin* kommentaattoria David Broderia, joka demokraattina arvostelee nyt historiaan siirtyneitä republikaanisia hallituksia, mutta sanoo sitten, että myös niiden saavutukset, siis voitto kylmässä sodassa, on tunnustettava. Broder kirjoittaa mm. näin:

"Afganistanista El Salvadoriin Yhdysvallat tuki sellaisia ihmisiä, joiden arvot ja päämäärät ovat lähimpänä omiamme, ja auttoi heitä selviytymään."

Chomsky sanoi, että Yhdysvalloissa vallitsevassa intellektuaalisessa kulttuurissa — ja usein juuri mielipidekirjon liberaalisella äärlaidalla — on piirteitä, jotka tuovat mieleen fundamentalistisen teologian.

Aika lailla hätkähdyttävää väitettään Chomsky perusteli sillä, että amerikkalaiseen kulttuuriin ja osin laajemminkin länsimaiseen kulttuuriin on syvään juurtuneena käsitys, että Yhdysvallat ja sen esikuvan mukaisesti muutkin läntiset teollistuneet demokratiat ovat sitoutuneet puolustamaan demokratiaa, vapautta, vapaata markkinataloutta ja ihmisoikeuksia kaikkialla maailmassa.

— Tämä on uskomus, jota mitkään tosiasiat eivät näytä horjuttavan, ei esimerkiksi se, että Yhdysvaltojen kolmannen maailman maille antaman sotilasavun ja hallitusten harjoittaman kidutuksen välillä vallitsee lähes suora korrelaatio³.

Uskomusta Yhdysvaltojen hyvyyteen eivät horjuta myöskään aseelliset väliintulot Keski- ja Väli-Amerikassa, Vietnamin sota, ei edes tuki Saddam Husseinille siihen saakka, kunnes tämä renki alkoi luulla itsestään liikoja ja tallasi liian suurille varpaille, ei tuki Pol Potin punaisille khmereille sen jälkeen, kun entiset viholliset Kambodzhassa osoittautuivat hyödylliseksi lyömäaseeksi Vietnamia vastaan — vielä kerran. Aseiden toimittaminen Indonesialle sen murskatessa Itä-Timorin itsenäisyyden kansanmurhaan yltäneellä raakuudella sopii samaan kuvaan.

Chomsky viittasi amerikkalaisen realistisen valtiotieteellisen koulukunnan tunnettuun edustajaan Hans Morgenthauhun, jonka mukaan tosiasioiden tarkastelu merkitsee todellisuuden sekoittamista todellisuuden vääristelyyn. Todellisuutta on kansallinen päämäärä; se, mitä todella tapahtui on todellisuuden vääristelyä, Morgenthau kirjoitti teoksessaan *The Purpose of American Politics*.

— Tämä tulee lähelle Hegelin käsitystä, että tosiasioihin pohjautuva historia kuvaa vain "negatiivista, arvotonta olemassaoloa," ei "Jumalan suunnitelmaa" ja "jumalaisen Idean puhdasta valoa." Niinpä esimerkiksi Morgenthauilla, joka muuten on realistinen politiikan kommentaattori, fundamentalismi hänen yli kolmenkymmenen vuoden takaisessa kirjassaan menee pitemmälle kuin keskiaikaisessa katolisessa filosofianssa. Tuomas Akvinalainen sentään oli sitä mieltä, että kerettiläisyyteen on vastattava rationaalisin argumentein.

David Broderin ajatukseen afganistanilaisista ja salvadorilaisista, joiden "arvot" olivat "lähimpänä omiamme," Chomsky huomautti, että Afganistanissa amerikkalaista ja saudi-arabialaista apua annettiin seitsemän miljardia dollaria niille voimille, jotka vastustivat venäläisten maahantunkeutumista.

— Apu meni pääasiassa Gulbuddin Hekmatyarille, joka on maailman fanaattisin islamilainen fundamentalisti, terroristi ja huumeiden salakuljettaja. On mahdollista, että hänen leireillään saivat koulutusta ne, jotka tänä vuonna asettivat tuhoisan pommin New Yorkin World Trade Centeriin. Vuoden 1993 Human Rights Watch -raportin mukaan Hekmatyarin joukot ovat venäläisten poistumisen jälkeen tappaneet tuhansia ja invalidisoineet lukemattomia ihmisiä sekä harjoittaneet etnistä puhdistusta.

El Salvadorissa ihmiset, jotka jakavat länsimaisia arvoja, saivat kuusi miljardia dollaria sotilasapua. Näitä ihmisiä olivat ARENA-puolueen kannattajat, jotka äskeisessä kokouksessaan vannoinvat uskollisuutta edesmenneelle johtajalleen

Roberto d'Aubuissonille, miehelle, jota viime vuosikymmenellä kuvattiin patologistiseksi tappajaksi.

Tällaisten ihmisten kanssa Yhdysvallat *Washington Postin* kommentaattorin mukaan jakoi melkein samat arvot. Onneksi asia ei kirjaimellisesti pidä paikkaansa, sillä länsivallat tuskin jakavat islamilaisten fundamentalistien tai latinalaisamerikkalaisten tappajien arvoja. On vain niin, että tällaisia ihmisiä on pidetty hyödyllisinä tukea strategisia etuja ja taloudellista valtaa puolustettaessa.

Ei-niin-uusi maailmanjärjestys

Uutta maailmanjärjestystä Chomsky ei pidä minään uutena. Sen iäksi voidaan sanoa puoli vuosituhatta. Iän voi laskea aloittaen vaikkapa siitä päivästä, jolloin Kristoffer Kolumbus saapui ensimmäisen kerran Uuteen Maailmaan.

Chomsky on pannut tänä vuonna ilmestyneen kirjansa nimeksi *Year 501: The Conquest Continues* (Verso 1993). Hänen mukaansa uuden ajan historian tärkein teema on se, että eurooppalaiset valloittivat muun maailman äärimmäisen häikäilemättömin menetelmin. Näin he loivat sen keskustan ja periferian, teollistuneen maailman ja kolmannen maailman välisen vastakohtaisuuden, joka edelleen on keskeinen osa ihmiskunnan todellisuutta.

— Kylmä sota oli historiassa vain lyhyt, Venäjän vallankumouksesta alkanut väli vaihe, joka nyt on päättynyt. Suurin osa entisestä poliittisesta Itä-Euroopasta on palaamassa vuosisataiseen riippuvuuteen Länneestä, riippuvuuteen, josta bolshevikit sen yrittivät raa'an häikäilemättömin ja totalitaarisin menetelmin irrottaa.

Tärkeimpänä muutoksena maailmanjärjestyksessä Chomsky pitää pääoman kansainvälistymistä, joka alkoi laajassa mitassa pari vuosikymmentä sitten ja on sen jälkeen vain kiihtynyt. Tämä on ilmennyt tarpeena vahvistaa ja luoda uusia ylikansallisia laitoksia, sellaisia kuin Kansainvälinen Valuuttarahasto IMF,

Maailmanpankki, GATT, G-7 tai Pohjois-Amerikan Vapaakauppasopimus NAFTA; viimeksimainittu on mielenkiintoinen siinä mielessä, ettei se ole vapaa eikä käy kauppaa, vaan tekee pääomalle helppoksi siirtyä sinne, missä työvoima on halvinta, ammattiyhdistykset heikoimmat, demokratia vähäisintä ja ympäristönormit löysimmät eli Meksikoon.

Tällaiset elimet ovat Chomskyn mukaan eräänlaisia kapitalistisen maailmanhallituksen alkioita. Ne myös toimivat kaiken kansanomaisen valvonnan ulkopuolella, nimittäin sellaisen, mitä kutsutaan normaalisti parlamentaariseksi demokratiaksi.

Vapaus

American Studies -puhetta seuranneessa keskustelussa Chomskylta kysyttiin, näkeekö hän mitään hyvää kotimaassaan. "Kyllä", esitelmöitsijä vastasi hetkeäkään epäroimättä, "Yhdysvallat on maailman vapain maa".

Jos joku luulee, että tämä oli Tampereen yliopiston juhlasaliin eturivissä istuneille Yhdysvaltojen suurlähetystön edustajille osoitettu kohteliaisuus, hän erehtyy varmasti. Chomsky on kirjoituksissaan toistamiseen korostanut sitä, että sananvapaus on Yhdysvalloissa laajempaa kuin missään muussa maassa maailmassa, ja että kyseessä on äärimmäisen tärkeä ja puolustettava arvo. Esimerkiksi valtion halventamisesta kirjallisesti tai suullisesti olisi Yhdysvalloissa mahdollonta nostaa rikossyytettä.

Laaja sananvapaus ja indoktrinoitu sivistyneistö yhdenmukaisine intellektuaalisine kulttuureineen eivät kuitenkaan sulje toisiaan pois. Päinvastoin, maassa, jossa yhteiskunnallinen valta, siis omaisuus ja siihen liittyvä päätöksenteko, on erittäin keskittyntä, ja jossa samaan aikaan vallitsee laaja ja todellinen sananvapaus, on vallanpitäjille ratkaisevan tärkeää, että hallitsevien ajatukset ovat myös hallitsevia ajatuksia.

Tämä pitkälle kehitetty mielenpitemuokkaus, "manufacture of con-

sent," on ollut keskeisiä aiheita Chomskyn yhteiskuntakriittisissä kirjoituksissa aihe, johon hän palaa vanhoihin ja uusiin esimerkein⁴.

— Esimerkiksi Vietnamin sodan alun kutsuminen Yhdysvaltojen hyökkäykseksi Etelä-Vietnamia vastaan, hyökkäykseksi, jonka tarkoituksena oli 1960-luvun alussa estää kielteiseksi katsottu kehitys tässä maassa, on jotakin täysin käsittämätöntä amerikkalaiselle intellektuaaliselle kulttuurille. Tälle kulttuurille sota oli Etelä- ja Pohjois-Vietnamin välisen sota, jossa Yhdysvallat puolusti Etelää, viisaasti, sanoivat haukat, ja epäviisaasti, koska sota oli liian kallista ja raakaa, sanoivat kyyhkyt.

Chomsky viittasi Yhdysvalloissa tehtyyn tutkimukseen⁵, jonka mukaan niin sanottu "intellektuaalinen eliitti" arvioi sotaan lähes yksinomaan kustannus—hyöty -näkökulmasta. Suuren ja vähemmän koulutetun yleisön joukosta sen sijaan löytyi paljon enemmän käsityksiä, että sota oli alun alkaen ja kokonaan moraalisesti väärä täsmälleen samoin perusteiden kuin venäläisten hyökkäys Afganistania vastaan tai väliintulot Unkarissa ja Tšekkoslovakiassa olivat moraalisesti väärin.

Chomsky on huomauttanut, että mielenpitemuokkaus vapaudessa saattaa olla tehokkaampaa kuin totalitaarisessa diktatuurissa, jossa pamppu, vankila tai kuolemanpartiot riittävät pitämään useimmat ihmiset hiljaisina. Mitä kansa todella ajattelee, saattaa olla vallanpitäjille tällaisissa oloissa yhdenentekevää tai ainakin vähemmän tärkeää kuin vapaudessa⁶.

Kieli ja vapaus

Noam Chomsky on kirjoittanut lähes puolensataa kirjaa, joiden aiheet vaihtelevat kielen formaalisesta rakenteesta ja sitä kuvaavasta generatiivisesta eli täsmällisestä kieliopista metodologisiin ja filosofisiin pohdintoihin ja yksityiskohtaiseen yhteiskuntakritiikkiin. Ei ole mitenkään ilmeistä, että tällä laajalla työllä olisi

oma sisäinen yhteenkuuluvuutensa, eikä tekijä itse sitä juuri painotakaan.

Italialainen lingvisti Guglielmo Cinque Venetsian yliopistosta on kuitenkin esittänyt mielenkiintoisen ajatuksen siitä, kuinka hänen amerikkalaisen kollegansa työ voidaan tulkita koherentiksi, joskaan ei loogisesti välttämättömäksi kokonaisuudeksi⁸. Esitän seuraavassa Cinquen idean hieman yksinkertaistettuna, mutta myös yhdeltä osin laajennettuna (kohta G.).

Chomskyn työ voidaan ymmärtää kokonaisuudeksi, jossa eri tasot riippuvat hierarkisesti toisistaan oheisen kuvion mukaisesti. (Ks. Kuvio 1.)

Nuolet kuvaavat eri tasojen välistä riippuvuutta, joka kuitenkin ei ole luonteeltaan induktiivista. (Vielä vähemmän se on deduktiivista.) Chomsky on työssään keskittänyt pääasiassa kohtiin A. ja G.

Kaavion ajatus on se, että ihmisen yhden keskeisen lajominaisuuden, kielikyvyn, tutkimisen kautta tai ainakin kielitieteen tarjoaman menetelmän avulla voidaan tutkia myös muita ihmismielen ominaisuuksia. Näin voidaan kenties joskus — ja tämä on toistaiseksi puhdas toive — osoittaa, että jonkinlainen vapaudenvaisto, pyrkimys luovaan ja tuottavaan työhön, on ihmislunnonle ominaista.

Jos tämä on totta, se olisi yksi (lisä)argumentti sen puolesta, että autoritaariset rakenteet, ennen kaikkea valtio ja kapitalismi, joka tekee työstä kauppatavaraa, tulisi purkaa ja korvata libertäärisellä eli vapaudenhenkisellä sosialismilla, "tuottajien vapaalla yhteensyöttymisellä" (Marx).

Chomskyn yhteiskunnalliset ihanteet ovat saaneet vaikutteita kirjavalta joukosta vapaudenhenkisen vasemmiston edustajia Bakuninista Rudolf Rockeriin ja Rosa Luxemburgista Anton Pannekoekiin ja Paul Mattickiin. Myös sellainen klassinen liberaalinen ajattelija kuin Wilhelm von Humboldt (1776-1835), joka myös sattumalta oli suuri kielitieteilijä, on Chomskyn esikuvia.

A. Kielen formaalisen rakenteen tutkiminen	↓
B. Ihmisen kielikyvyn tutkiminen	↓
C. Ihmismielen muiden kognitiivisten kykyjen tutkiminen	↓
D. Ihmismielen ("ihmisluonnon") yleinen tutkiminen	↓
E. Käsitys yhteiskunnasta, joka kunnioittaa D:tä.	↓
F. Teoria yhteiskunnallisesta muutoksesta, joka johtaa E:hen	↓
G. Vallan kritiikki ensi askelena kohti F:ä ja E:tä	↓

Kuvio 1.

Leninin bolshevismia Chomsky pitää äärimmäisen taantumuksellisenä suuntauksena, nykyaikaisen totalitarismin ensimmäisenä muunnelmiana, ja käsitys, että "Neuvosto"liitossa tai missään muuallakaan olisi koskaan ollut sosialismia, on Chomskyn mielestä tämän vuosisadan suuria propagandavalheita.

— Tämä nimenomainen valhe on elänyt niin sitkeästi siksi, että se on palvellut kaikkia vallanpitäjiä maailmassa: bolshevikit saattoivat väittää, että heidän tyranniansa edusti sosialismin suuria ihanteita, eikä länsivaltojen johtajilla ollut mitään sitä vastaan, että sosialismista tuli monien mielissä sama asia kuin GULAG⁹.

Tiede ei kerro satuja

Chomskyn tieteellisen työn ja yhteiskuntakritiikin yhdistämisellä on kuitenkin rajansa. Suomen vierailullaan hän muistutti, että tiede pyrkii totuuteen, ei miellyttäviin kertomuksiin.

Niinpä esimerkiksi ihmisen kielikyvyn tasaista jakautumista — ainakin riittävältä abstraktiotasolta katsoen — voi käyttää argumenttina vapauden ja tasa-arvon puolesta. Mutta jos tiede osoittaa, että kielikyky onkin epätasaisesti jakautunut yksilöiden kesken, ei siitä seuraa mitään sen kummenpaa yhteiskunnallisesti.

— Vasemmistolaisessa ajattelussa on elänyt sitkeästi käsitys, että ihmiset on jollakin tavoin todistettava kyvyiltään ja lahjakkuuksiltaan samanlaisiksi, toistensa klooniksi. Jos tämä olisi totta, elämä tuskin olisi elämisen arvoista.

Lahjakkuuksien moninaisuushan on kulttuurin rikkauden ja ilon lähde. Chomsky viittasi Tampereella kuulemaansa pianistiin Tatjana Nikolajevaan ja sanoi, että vaikka hän itse olisi soittanut yksivuotiaasta lähtien, ei hän pystyisi murto-osaankaan siitä, mihin tämä venäläissolisti taiteessaan yltää. Johtaako tämä epätoivoon vai iloon, Chomsky kysyi ja sanoi, että vastaus on tietenkin itsestään selvä.

— Vaatimukseen, että ihmiset on todistettava kyvyiltään samanlaisiksi, sisältyy toinen, itse asiassa moraalisesti väärä käsitys, nimittäin se, että yksilöiden oikeudet yhteiskunnassa riippuvat jotenkin heidän kyvyistään. Kun tästä pahansuovasta oletuksesta luovutaan, ei lahjakkuuksien moninaisuudesta voi olla muuta kuin iloa.

Rationaalisuus ja "postmodernismi"

Chomsky arvosteli myös ankarasti eräitä vallitsevan henkisen ilmapiirin piirteitä erityisesti vasemmalla.

— Yksi rakentavista puolista Kommunistisen Puolueen piirissä, monien kielten rinnalla, oli se, että tässä ympäristössä toimi aikoinaan sivistyneistöä, jopa huipputiedemiehiä, jotka kansanomaistivat tiedettä, matematiikkaa ja modernia kulttuuria suurelle yleisölle ja yrittivät näin korjata koulutuksen epätasaista jakautumista luokkayhteiskunnassa.

— Näiden vasemmistointellektuellien seuraajat nykypäivänä kirjoittavat käsit-

tämättömiä "postmoderneja" tekstejä valistuksen ja tieteen suuren kertomuksen päättymisestä ja väittävät vakavisuuden, että tiede on vain yksi tarina muiden tarinoiden joukossa. Tiedettä saateetaan väittää autoritaariseksi ja patriarkaatin ilmenemäksi, osoitukseksi miesvaltaisesta yhteiskunnasta. Kielen formaalisen rakenteen eli generatiivisen kielipöytä tutkimista arvostellaan, koska siinä on sääntöjä ja tiukkoja periaatteita jne.

— Niillä, jotka kirjoittavat tällaista hölynpölyä, ei yleensä ole pienintäkään käsitystä siitä, mitä tiede on, ei edes käsitystä, joka kävisi pilakuvasta. Lähinnä heidän mielessään on strateginen tutkimus tai taloustiede.

Chomsky muistutti, että se, mitä nämä ihmiset sanovat tieteen soveltamisesta, on usein totta. Mutta se on aivan eri asia. Tiedettä voidaan käyttää atomipommin rakentamiseen tai sairauksien hoitoon, mutta kumpikaan näistä sovellutuksista ei johdu tieteestä itsestään, vaan yhteiskunnasta.

Tällaisilla kommentteilla Noam Chomsky sitoo itsensä valistuksen rationaaliseen perinteeseen samalla tavoin kuin hänen yhteiskunnalliset kannanotonsa liittyvät valistusajan moraalisiin käsityksiin, yhteen juonteeseen länsimaista perinnettä.

Nämä ajatukset eivät ehkä tällä hetkellä ole muotia. On hienompaa puhua maailman pirstaloitumisesta ja erilaisista diskursseista.

Järkiperäisyyden, vapauden ja oikeudenmukaisuuden ihanteet ovat kuitenkin muodossa tai toisessa kestäneet jopa 1900-luvun ennennäkemättömän barbarian, sen, mistä Rosa Luxemburg puhui ennen väkivaltaista kuolemaansa.

Juuri tänä sekavana aikana valistus- ja valistusaatteet ovat erinomainen kompassi, kun taas kerran on nähty, mihin ihmisluonnon kaksi kielteistä ominaisuutta, ahneus ja vallanhimo, johtavat — kotoisesta lamasta entisen Jugoslavian etnisiin puhdistuksiin. Voi olla, että kysymyksessä on loppujen lopuksi yksi ja sama ominaisuus, joka valitettavasti on tähän mennessä hallinnut ihmiskunnan historiaa.

Ahneuden ja vallanhimon aiheuttamiin kärsimyksiin ja ongelmiin ei ole yksinkertaisia ratkaisuja. On kuitenkin periaatteita, jotka ainakin osoittavat suunnan.

Hannu Reime

Viitteet

1. Ainoa mieleentuleva poikkeus on *Readers' Digestin* ja *TV Guiden* ruotiminen Kambodzha-luvussa kirjassa *After the Cataclysm: Postwar Indochina and the Reconstruction of Imperial Ideology*, joka on toinen osa kaksiosaisesta teoksesta *The Political Economy of Human Rights* (South End Press 1979), kirjoitettu yhdessä Edward Hermanin kanssa.
2. Esimerkiksi Hermanin ja Chomskyn (tässä tekijäjärjestyksessä) yhteisessä kirjassa *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media* (Pantheon 1988).
3. Chomsky ja Herman käsittelevät tätä asiaa laajalti teoksessa *The Political Economy of Human Rights*. He eivät väitä, että Yhdysvallat palkitsi kiduttajia, vaan kirjoittavat, että sotilasavun määrä on viime vuosikymmeninä korreloitunut kussakin maassa vallitsevan suotuisan sijoitusilmapiirin kanssa. Ja sitä taas on kolmannen

maailman läntisissä asiakasvaltioissa edesautettu murskaamalla ammattiyhdistykset, maatyöläisten ja pienviljelijöiden liitot ja muut kansanomaiset järjestöt armeijan, turvallisuuselinten ja kuolemanpartioiden avulla. Kidutus on tästä perusmallista seuraava lieveilmiö.

4. Katso esimerkiksi "Intellectuals and the State" artikkelikokoelmassa *Towards a New Cold War: Essays on the Current Crisis and How We Got There* (Pantheon 1982) sekä *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies* (South End Press 1989).
5. Charles Kadushin, *The American Intellectual Elite* (Little Brown 1974).
6. Katso esimerkiksi artikkelia "Notes on Orwell's Problem" Chomskyn kielitieteellisessä teoksessa *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use* (Praeger 1986).
7. Hyvä yleistajuinen esitys Chomskyn kielitieteelliseen työhön on *Language and Problems of Knowledge: The Managua Lectures* (MIT Press 1988). Kysymyksessä on Nicaraguan pääkaupungissa keväällä 1986 pidetty luentosarja, jonka poliittinen osa on julkaistu nimellä *On Power and Ideology: The Managua Lectures* (South End Press 1987).
8. Cinquen johdanto Chomskyn töiden bibliografiaan *Noam Chomsky: Bibliografia 1949-1981*, a cura di Salvatore Claudio Sgroi. CLESP editrice, Padova 1983).
9. Katso Chomskyn artikkelia "The Soviet Union Versus Socialism." *Our Generation*, Vol. 17, No 2, 1986.